

DAĞCILIKTA SPOR-TURİZM-ÇEVRE İLİŞKİSİ*

[Yazı ve Fotoğraflar]

GIYASETTİN DEMİRHAN**

ABSTRACT

SPORT -TOURISM- ENVIRONMENT RELATIONSHIP IN MOUNTAINING

This article is based upon the relationship between tourism-environment-sport and mountaineering. Also article gives historical developments of mountaineering and its present dimensions. As a conclusion author mention about problems that mountaineering has to deal with and brings proposed solutions to these problems.

Giyaşettin Demirhan, Instructor, School of Sport Sciences, Hacettepe University, Beştepe, Ankara, TURKEY.

Spor, insanınki kadar bir geçmiş sahiptir. Genel anlamda, çağdaş kişiliğin oluşumundaki beden, ruh ve kafa unsurlarının koordineli eğitimidir (Sarıl, 1990). Hedefe ulaşmak için beyin, kemik, kas koordinasyonu gereklidir ve motor aktiviteleri ağır basar. Spor özü gereği bir oyundur (Erdemli, 1990) ve belli kuralları vardır. Dağcılık sporunun da belli kuralları bulunmaktadır. Oyun alanları ise dağlardır, doğadır. Bu alanlar şehirde yaşayanlar için alışılmış olmayan yerlerdir ve her zaman merak uyandırmışlardır.

Turizm ise şu şekillerde tanımlanmaktadır:

1. Dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan gezidir.

2. Bir ülkeye veya bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüdür (TDK Türkçe Sözlük, 1988).

Çevre sosyolojik olarak, "hayatın gelişmesinde etki yapan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin tümüdür. Belli bir çevrede yaşayan kişilerin sağlığını etkileyen dış faktörler ve alınan önlemler ise çevre sağlığı" (TDK Türkçe Sözlük, 1988) olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde görülmektedir ki spor, tu-

rizm ve çevre kavramları ile yakından ilişkilidir. Dağcılık sporunun ise bu ilişkide özel bir yeri vardır. Çünkü dağcılık, doğa ile ve onun başdöndürücü güzelliği ile ilişki kurduran sporlardandır. Yarışma kavramını ise en az tartışılmaktadır.

TARİHSEL GELİŞİM

Dağlar, insanın varlığından daha önce oluşmuştur. İnsanlar uzun zaman onlarla fiili ilişkiden çok duygusal ilişki kurmuşlardır; bazen yollarına çıkan bir engel olarak gördüler, bazen deef-sanelere, aşk hikayelerine konu

* Bu çalışma, Avusturya Kültür Merkezi, İstanbul Üniversitesi Dağcılık Kolu ve İstanbul Dağcılık İl Temsilciliğince 1991 yılında düzenlenen "Dağcılık Semineri"nde sunulmuştur.

** Giyaşettin Demirhan, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulunda öğretim görevlisidir.

yaptılar; cinlerin, perilerin, canavarların, tanrıların yurtları olarak gördüler; şiirler, öyküler, romanlar yazdılar. Ağıtlar yaktılar, türküler söylediler, kısacası, insan ruhunun derinliklerine işledi dağlar. Sabit yerleşim, merak ve bilimsel çalışmalar hızlandıkça fiili ilişki de başladı.

İtalyan ozan Francesco Petrarca 1335'de Mont Ventou'ya çıkışı bilinen ilk dağcılık aktivitesidir. Fakat 1786 yılında Dr. Michel Gabriel Paccard ile eşyaları taşıyan Jacques Balma'nın Mont Blanch'a tırmanışları çağdaş anlamda dağcılık sporunun başlangıcı sayılabilir (*Ana Britannica, Cilt.6: 546*). İlk olarak Alplerde ortaya çıktığı için de, dünyanın her yerinde Alpinizm olarak anılır.

Avrupa'daki dağların tırmanışları tamamlandığında birçok Rus, Alman, İngiliz, İsviçre ve Avusturyalı dağcı Himalaya, And, Kafkas ve Kuzey Amerika dağlarına yöneldiler. Bu arada birçok kişi Anadolu dağları ile de ilgilendi (Ağrı, Kaçkar, Aladağlar, Cilo vb.) Bu gelişmeler, 1953 yılında Everest'e(Himalaya, 8848

m.) tırmanışla doruğa ulaştı. Edmund Hillary ve Tenzing Norgay'ın dünyanın damına tırmanışları büyük yankılar uyandırdı. Daha sonra Reinhold Mesner ve Jerzy Kukuczka dünyanın bütün sekiz binlik dağlarına tırmanmayı başardılar.

5 Haziran 1941 günü Loughborough'da tren istasyonunda toplanan 2000 kişi çağdaş turizm organizasyonunun ilk öncüleri sayılabilir. Dünya tarihine ilk organize tur olarak geçen bu gezi "Leicester Temperance Society" adına düzenlenen bir at yarışı izleme gezisiydi. Aradan 150 yıl geçti, spor ve turizm yine yan yana (*Ekin Turizm Bülteni 1991: 1*). Turizm adına yapılan bu ilk organizasyonun öncüsü Thomas Cook'tur. Bugün, diğer spor ve turizm aktivitelerinin yanında 50'ye yakın ülkede sportif amaçlı dağcılık kulüpleri bulunmakta ve birçok turizm firması doğa ve dağ turları organizasyonları yapmaktadır. Doğaya giden insan sayısı arttıkça yeni tesisler kurulmakta, buna paralel olarak da çevre sorunları artmaktadır.

İŞLEYİŞ

"Turizm, dünyanın en büyük endübrilerinden biri haline dö-nüştü. Turizmde 50 milyon kişi çalışıyor, bu, uluslararası ticaret hizmetlerinde çalışan personelin % 25'ini oluşturuyor. Business Quarterly'nin bir çalışmasına göre, uluslararası turizm gelirlerinin 1996 yılında 3 trilyon dolara ulaşması bekleniyor (*Cousteau, Cumhuriyet Gazetesi Bilim teknik Dergisi*). Bu denli yüksek bir geliri hiçbir ulus görmezlikten gelemez.. Ancak, gelecek kaygıları da unutmamak gerekmektedir.

Spor ve turizmin ortak yönü uluslararası ilişkileri geliştirmek, kültür aktarımı ve dostluk köprüleri kurmaktır. Bu nedenle birbirine paralel olarak gelişmektedirler. Günümüzde ise turizm, hiçbir şeyin kaçıp kurtulamayacağı bir döngü oluşturuyor. Her geçen gün yeni yerler keşfediliyor ve bunlardan övgüyle bahsediliyor. Deniz-kum-güneşe dayalı turizm bazı turistler için sıkıcı olmaya başlayınca yeni keşifler moda oldu. Tatilini sadece oyun, eğlence ve denizin ötesine taşıyan, heyecan arayan turizm talebine doğal olarak yanıt vermek gerekmektedir. Fakat doğa turizminin özelliği (özelde dağ turizmi) güven, dar grup, çevre koruma, doğayla bütünleşme, az da olsa bilimsel çalışma ve yaşamda farklılıktır. Diğer turizm ve spor organizasyonları gibi yumuşak değil, aktiftir ve açık mekanda yapılır. Rehberin görevi sadece dil sorununu çözmek, kültürel ve tarihsel aktarım yapmak değil, aynı zamanda, güvenliği sağlamak, rotayı çizmek, dağdaki organizasyonu yapmaktadır. Türkiye'de ise dağ rehberliği sistemi bulunmamaktadır.

Günümüzde kentler insanı olumsuz etkilemektedir. Bu tür ortamlarda yaşayan insanlar do-

ğaya olan gereksinimlerini turizm ve spor kültürüyle gidermeye çalışmaktadır. Kırsal alanda yaşayan insanlarda görülmeyen bu olgu, kent insanının doğaya olan gereksiniminden kaynaklanmaktadır. Doğaya giden insan sayısının artması ile kirlilik ve tahribat da artmaktadır. Fakat dağlardan akan sular içilmekte, otlaklarda yetişen hayvanların etleri yenilmekte, sebzeler tüketilmektedir. Suların kirlenmesi, bitki örtüsünün bozulması veya ortadan kalkması, canlıların azalması insan sağlığının yanında genel sağlığı da bozmaktadır (Ersoy, 1988).

SORUNLAR

Alplerde başlayan dağcılık sporu doğal olarak en çok Alpleri etkiledi. Dağlardaki tahribat son 200 yıldan beri her geçen gün daha da arttı. Ancak, bölge insanları kötü gidışı durdurmanın yollarını hep aradılar, bugün de aramaya devam etmektedirler. "Dağlarla, onları koruyarak birlikte olmak" ilkesi uğraşında bugün birçok kişi...

Bugün, bu tehlike Türkiye dağları için o denli yüksek değildir. Fakat turizm ve dağ sporlarının hızla gelişmesi nedeni ile gelecek 10 yıl içinde bu tehlike büyüyebilir. Çünkü, dağ sporcuları, turist ve bilimsel araştırmacı sayısı hızla artmakta, uygun olmayan bazı yerlere sabit tesisler kurulması girişimleri bulunmakta hatta Ağrı Dağı'nın kiralanarak teleferik hattı ve villalar yapılması düşünülmektedir (Ekonomist, sayı 13, 1991). Kıcasası, dağlara ne amaçla ve ne oranda gidilirse gidilsin, birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar içerisinde en çok göze çarpanlar ise şunlardır:

1) YAPILAŞMA

Yapılaşmadan önemli sorunu

doğayla uyumu ve altyapısı düşünülmeden yapılan beton binalar oluşturmaktadır. Bunun en açık örneği Rize-Çamlıhemşin-Ayder yaylasında görülmektedir. Trabzon-Çaykara-Uzungöl'deki bungalowlar ile Niğde Çamardı-Demirkazık'taki dağevi uyumlu yapılaşmanın örneği olarak gösterilebilir. Kaçkar dağlarının Dilberdüzü kamp yeri veya Ağrı Dağı'nın 4200 metresinde kurulacak olan bir dağ evini hayal bile etmek istemiyorum. Yerleşim yerinden uzakta, kış koşullarına dayanıklı olarak yapılacak olan sığınaklar ise bazı bölgeler için gereksinmedir. Fakat Türkiye'deki dağ turizmi ve dağ sporları örgütlenmesi bugün için bunu kaldırmaz. Çünkü sığınaklardan hava ulaşımı ile düzenli olarak çöp taşımak gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı, "nereye, ne zaman, ne tip evler yapılmalıdır?" sorusu tartışılmalıdır.

2) YOLLAR

Ağrı Dağı'nın 3200 metresine artık özel aracınız ile tırmanabilirsiniz. Önümüzdeki yıllarda belki daha yukarılara da çıkabileceksiniz; belki Kaçkar'da Öküz Çayırında, belki Dilberdüzü'ne, belki de Aladağlar'daki Yedigöllerde... "Ne kadar hayalçisiniz diye?" düşünmeyin, yakın zamana kadar Ağrı Dağı'nın ana kampına da, Y.Kavron yaylasına da yürüyerek veya hayvanla gidiyordunuz. Y.Kavron yerleşim yeridir ve yöre halkının geçim kaynağıdır. Hayır demek güç bu nedenle.. Fakat Ağrı Dağı tartışılır... Bugün için ülkemizde tam anlamıyla hizmet veren bir sığınaktan söz edemeyiz. Erciyes, Aladağlar (Yedigöller) gibi yerlerdeki sığınaklar yarım kalmışlar veya tahrip edilmişlerdir. Fakat durum ne olursa olsun sığınakların yerleşim yerinden uzak olması ve yürüyerek

ulaşılması anlamlıdır. Bu nedenlerden dolayıdır ki "Nereye kadar yol yapılmalı?" sorusu tartışılmalıdır.

3) SABİT KAMPLAR

Kaçkar, Aladağlar ve Ağrı Dağı'nda yaz aylarında kurulan sabit kamplar doğal çevreyi olumsuz etkilediği gibi, dağlara turizm dışında gidenlere kamp yeri bırakmamaktadır. Dağda zaten çok az olan bu tür yerler bazı grup ve turizm firmalarınca kapatılmakta, turist olmadığı zaman çadırlar boş kalmaktadır. Bu durum hem kamp yeri, hem de doğal yapının bozulması sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Sabit yerleşim yerlerinin yarattığı kirlilik ise ayrı bir sorundur. Bu nedenledir ki, "Dağlarda sabit kampların kurulması doğru mudur?" sorusu tartışılmalıdır.

4) ÇÖPLER

Dağcılarının ve diğer dağ sporcularının özellikle de turist gruplarının uğradığı dağlara yolunuz düşerse mutlaka naylon torbalar, plastik şişeler, piller, deterjan ve şeker kutuları vb. atıklarla karşılaşsınız. Tırmanırken dereden su içersiniz. Kamp yerine ulaştığınızda bir de bakarsınız ki su içtiğiniz derenin üzerine tuvalet ve duş kurulmuştur (Kaçkar Dilberdüzü). Çöp sorunu özellikle, Uludağ, Aladağlar, Erciyes Dağı, Kaçkar Dağları, Ağrı Dağı ile, Solaklı ve Fırtına derelerinde açık olarak görülmektedir. Türkiye'de, düzenli olarak çöp toplayan hava köprüsü bulunmadığından sorun daha da büyümektedir. Çünkü, dağcıya da sorsanız, turizmciye de sorsanız çöpünü şehire indirdiğini söyler. Ancak dağlarda halen çok fazla çöp bulunmaktadır. Unutulmamalıdır ki atıkların dağlarda kalması sadece insan sağlığını değil, sadece görüntüyü değil,

orada, yaşayan canlıları da etkilemektedir. Öyleyse "Çöpler niçin şehirlere taşınmalıdır?" sorusu da tartışılmalıdır.

5) HUKUKİ BOŞLUKLAR

Türkiye'de milli parklar ülke yüzölçümünün % 0.3'ünü tutmaktadır (Demirayak, 1988). Bu oran elbette ki yeterli değildir ve milli park olma özelliğini taşıyan birçok bölge, bunların içerisinde de birçok dağ bulunmaktadır. Doğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri bu konuda zengin değerlere sahiptir. Fakat nedendir bilinmez "Milli Park" alanları da hızla tahrip olmaktadır. Uludağ Milli Park alanı buna bir örnektir.

Türkiye'de bugün dağ turizmi, dağ turizmi altyapısı ve dağ rehberliği yönetmelikleri bulunmamaktadır. Bunlar şu anda taslak halinde tartışılmaktadır. Ne zaman ve nasıl çıkacağı ise belli değildir.

Dağların kirlenmesine neden olan kişi ve gruplara veya kurumlara ne tür yaptırımların uygulanacağı, bunun nasıl yapılacağı, yapılıyorsa örnekleri bulunmamaktadır.

Bu ve benzeri eksiklikleri gidermek ve olumsuzlukları ortadan kaldırmak için "Ne tür hukuکی yaptırımlara gereksinim duyulmaktadır ve bunun sorumlusu kimdir" sorusu tartışılmalıdır.

NELER YAPILABİLİR?

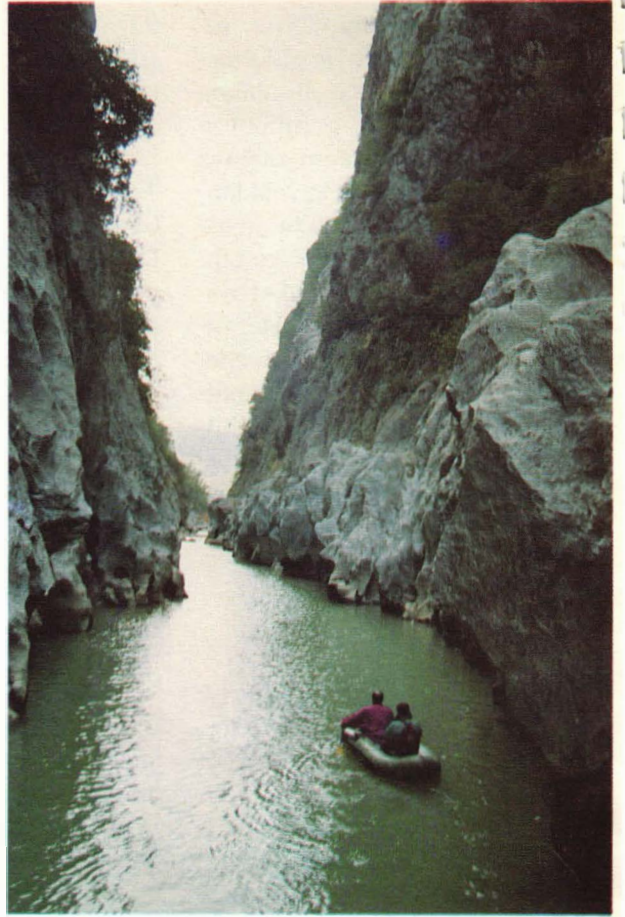
İnsanoğlu tarihsel gelişimi içerisinde isteyerek veya istemeyerek doğayı tahrip etmiştir. Bu tahrip halen de sürmektedir. Tahripten bugün için en son payımı alanlardan biri de dağlardır. Diğer taraftan ise doğanın korunması için milyonlarca insan bu konuyu tartışıp çözüm yolları aramaktadır.

Hızla artan geliri ile, kentlerin artan sıklığı ile insanoğlu kendine yeni uğraşlar arayacaktır. Bu nedenle turizm engellenemeyecektir. Bu tür bir girişimde bulunmaya kimse'nin hakkı yoktur. Çünkü milyonlarca insan bu iş sayesinde yaşamını sürdürmektedir. Dünyanın en büyük endüstrilerinden birisidir. Öyleyse yapılacak en önemli iş, dağların bakirliğini bozmamaya çalışmak, ekonomik yarar getiren her doğal kaynak gibi onlara da "bir gün nasıl olsa bitecek" gözüyle bakmamaktır. Bu konuda dağcılar da, diğer dağ sporcuları da, turizmcileri de, turistleri de zor günler beklemektedir. Dağ sporları ile turizmi birbirinden ayırmak birincil çözümdür. Bunların içinde dağcılık sporunu diğer yerinden ayırmak daha birincil bir önem taşımaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki dağcılık ile turizm birbirine paralel olarak gelişecektir.

SONUÇ

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de varolan ve gelecekte ortaya çıkacak olan sorunların çözümüne yönelik çalışmalar her geçen gün daha da artmaktadır. Bu bağlamda herkesçe bilinen ve tartışılan şu önerileri burada da tekrarlamakta yarar vardır.

1) Doğa, spesifik olarak dağcılık turizmi konusunda Turizm Bakanlığı, TÜRSAB, Dağcılık Fe-

derasyonu, üniversiteler, doğa ile sportif, bilimsel ve koruma amacı ile uğraşan dernek ve kurumlarla ortak bir çalışma grubu oluşturularak, "Dağ Turizmi" sistemi oluşturulabilir. Dağcılık Federasyonu ise sporculara yönelik olarak, "Dağların Korunması" konusunda eğitim ve uygulama çalışmaları yapabilir.

2) Dağ rehberliği ve dağ öğretmenliği sisteminin oluşturulması acil bir gereksinimdir. Dağ rehberliği, dağcılıkta gelinebilecek en üst noktadır. Dağ öğretmenliği ise diğer spor dallarındaki "Antrenör"ün karşılığıdır. Dağ rehberi, hem dağcıya, hem de turiste; dağ öğretmeni ise dağcı sporculara ilk bilgileri verecek ve onlara aktivite süresince yardımcı olacaktır. Bu nedenle, rehberlik ve öğretmenlik sistemi oluşturulurken ayrıntılı olarak tartışılmalı, konu-

nun niteliğinin yanında Türkiye koşulları da dikkate alınmalıdır.

3) Doğayla uyumlu olmayan yapılaşmanın önüne geçilebilmesi için, inşaat mühendisleri mimarlar odası ve üniversiteler ile Avrupa'daki örneklerinden yardım istenilmelidir. Gerekirse ilgililerin oluşturacağı bir komite bir yönetmelik hazırlanmalı ve çıkarılmasına çalışılmalıdır. Bu olmaz ise dağ turizmi altyapı yönetmeliği detaylandırılmalıdır. Pratik bir çözüm olarak da yayla evlerinin restorasyonu ve hizmete sunulması düşünülebilir. Yollar ise dağa en yakın yerleşim yerini geçmemelidir. Gerekli yerlere yapılacak olan sığınaklara yürüyerek ulaşılmalıdır.

4) Dağlarda biriken çöpler aşığıya taşınmalı, çöpleri bırakanlar uyarılmalıdır.

5) Doğa ve dağcılıkla ilgili her kurum ve grup bünyesinde çevre koruma birimi kurulmalıdır. Okullarda bu konuların işlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol yapılmalı, basın ve yayın organları ile daha samimi ilişkiler kurulmalıdır. Bunları yapacak olan Turizm Bakanlığı ve Dağcılık Federasyonu'dur. Çevre ile ilgili grup ve kurumlar ise bizlerin en büyük destekçilerinden birisi olabilir.

6) Dağlarda kirliliğe neden olan, çöplerini toplamayan turizm firmalarına, kişilere, dağcı sporculara ve diğer dağ sporcularına yaptırımlar uygulanmalıdır. bunun için ise ilgili kurumlar hukuki boşlukları doldurma çalışmaları yapmalıdır.

Her yıl ilgili kurumlar ortaklaşa temizlik kampanyaları düzenlenmeli, gerekirse parayla eleman tutulmalıdır. Bunun faturasına turizmciler de ortak olmalıdır.

Öneriler ve çözüm yolları da-

ha da çoğaltılabilir. Ancak, bunları yaparken ve hayata geçirirken, ülkenin, turizmin ve dağcılığın geleceği de göz önüne alınmalı, gereksiz yere insanlar suçlanmamalıdır. Dağların da birer ekonomik değer olduğunu unutmamalıyız Onu korur ve seversek, ondan daha çok yararlanırız.

Sonuç olarak dünyanın ve Türkiye'nin bu anlamda başına geleceklerden, politikacı da, bürokrat da, turizmci de, rehber de, dağcı sporcu da, sokaktaki vatandaş da sorumludur. Bu nedenle, herbirimiz birazcık da olsa davranışlarımızı değiştirmeliyiz. Yeni davranışlar kazanmalıyız. Sessizliğin doyumsuz rahatlığını ve görüntünün derin sonsuzluğunu yarı bulamama endişesi taşımamak için, dünyamızın geleceği gibi, çocuklarımızın yaşamı gibi, paradan daha değerli şeylere de sahip olduğumuzu bir an olsun anımsamak ve başkalarına da anımsatmak zorundayız. Çünkü doğa, bizindir ve ortak geleceğimizdir.

Bizden sonrakilerin bize, "dikkatsiz kişiler" dememesi ve ilk gördüğümüz yeri gördüğümüz andaki gibi bırakmamız dileğiyle...

KAYNAKÇA

COUSTEAU, J.M., "Turist ve Doğal Çevre" Cumhuriyet Bilim Teknik, 20 Nisan 1991.

DEMİRAYAK, Filiz, "Türkiye Dağlarında Çevre Sorunları", **Dağcılık Sempozyumu Kitapçığı**, ODTÜ Dağcılık ve Kış Sporları Kolu, Ankara, 1988.

ERDEMLİ, Atilla, "Hümünizma Olarak Spor", **Spor Bilimleri 1. Ulusal Sempozyumu Bildirileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.

ERSOY, Ayhan, "Dağlarımızda Çevre Kirliliği", **Dağcılık Sempozyum Kitapçığı**, ODTÜ Dağcılık ve Kış Sporları Kolu, Ankara, 1988.

SARIALP, Ruhi, "Spor-Kültür-Felsefe İlişkileri, Anadolumuzda Antik Sportif Mekanlar ve Bir Hipotez", **Spor Bilimleri 1. Ulusal Sempozyumu Bildirileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Ortak Geleceğimiz, **Çevre ve İnsan**, Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü, Ankara, 1988.

Ana Britannica, Cilt 6.

